

Το αυτοκίνητο ανέβαινε σχεδόν αγκομαχώντας τις στροφές του βουνού. Για την εποχή του ήταν γερό αμάξι, αλλά το βουνό ήταν πολύ ψηλό, οι στροφές πολύ απότομες, ο δρόμος γεμάτος λακκούβες και το τέρμα της διαδρομής φάνταζε

τόσο μακρινό, που η Έντα είχε αρχίσει να πλήττει. Πράγμα όχι σπάνιο για την ιδιοσυγκρασία της, όπου η λογική δεν έπαιζε ιδιαίτερο ρόλο. Ήθελε να νομίζει πως τα έλεγε τα της καθημερινότητας η Έντα. Απλώς τα θεωρούσε υποδεέστερα. «Έχω μια δυσφορία με την καθημερινότητα», συνήθιζε να λέει. Έτσι λοιπόν αφέθηκε στην αγαπημένη της ενασχόληση: την ονειροφαντασία. Από τη μια πλευρά έβλεπε τα βράχια, τα ψηλά δέντρα, μαζί και την πεδιάδα που διαρκώς μίκραινε, κι από την άλλη τον σβέρκο και το μαύρο καπέλο του σοφέρ.

Εικόνα νυχτερινής εκτέλεσης: Εκείνη ακουμπισμένη στον τοίχο, ολόλευκα ντυμένη, με τα μαλλιά της ξέπλεκα, κι ένα εκτελεστικό απόσπασμα απέναντί της, με αστραφτερές στολές και σηκωμένα τα ντουφέκια που την σημάδευαν. Ξάφνου πέρασε ένα σμήνος μαύρων πουλιών. Το βλέμμα της τα ακολούθησε καθώς ταυτόχρονα ακούστηκε το «Πυρ!». Ταράχτηκε. Κοίταζε πάλι: Τα βράχια, τα δέντρα, η πεδιάδα, το καπέλο, ο σβέρκος. Όταν σήκωσε το βλέμμα ψηλά, είδε –σε απόσταση– την κορυφή του βουνού, την αετοφωλιά που ήταν και ο τελικός προορισμός της.

Τέτοιες σκέψεις την τριγύριζαν τις τελευταίες ώρες. Στη διαδρομή προσπάθησε να ψαρέψει λίγο τον σοφέρ, αλλά δεν μπόρεσε να του πάρει κουβέντα. Ήταν ένα κέρινο ομοίωμα, μια μηχανή που είχε αναλάβει να την οδηγήσει στον συγκεκριμένο προορισμό. Απαντούσε μονολεκτικά. Κατά τη διάρκεια του αναγκαστικού διαλείμματος για καφέ και φαγητό, αφού ανέλαβε όλα τα πρακτικά, κάθισε απέναντί της, ήπια κι έφαγε χωρίς σχεδόν να πει λέξη. Έπειτα εκείνη είχε την ευ-

καιρία να πάρει έναν δώρο υπνάκο και να αφηθεί σ' ένα όνειρο που άρχιζε με την προσδοκία του τόπου διαμονής της και του χώρου στον οποίο κατευθυνόταν. Από ένα σημείο και μετά η διαδρομή γινόταν πολύ δύσκολη. Η βλάστηση είχε αρχίσει να πυκνώνει. Μέχρι και τα σύννεφα είχαν χαμηλώσει.

Το πίσω κάθισμα διέθετε ένα μικρό μπαρ με ψυγείακι. Υπήρχε κονιάκ, λευκό κρασί και σαμπάνια. Σ' ένα συρτάρι, λεμόνι και φακελάκια ζάχαρη. Η Έντα έβαλε λεμόνι στο κονιάκ, πρόσθεσε τη ζάχαρη, το κρασί και τη σαμπάνια κι έφτιαξε ένα παντς. Έβρεξε τα χείλη της. Τι απόλαυση! Αναπόλησε τις εποχές που έκανε σκοποβολή και ιππασία στην ύπαιθρο. Το αγαπημένο της άλογο λεγόταν Ερμής. Ήταν γκρι με αντίθεση χαίτη. Κάλπαζαν στα λιβάδια. Στο σπίτι τους υπήρχε κι ένας πίνακας με τον πατέρα της να το καβαλάει, και εκείνη μικρή, όρθια, να κρατάει τα γκέμια. Γνωστού ζωγράφου, οικογενειακού φίλου.

Δεν θυμόταν πόσο χρόνο είχε περάσει στο Σανατόριο. Όλοι αναρωτιόνταν γιατί το ονόμαζαν έτσι. Όλοι οι ένοικοι είχαν κάτι κοινό, μακάβρια κοινό, αλλά το μέρος ήταν συμπαθητικό. Έμοιαζε μ' ένα τεράστιο μοτέλ, ανέδιδε ωστόσο κάτι το προσωρινό, παρ' όλη την εντυπωσιακή μονολιθικότητά του. Πιθανώς επειδή θα ήταν προσωρινή η διαμονή; Ίσως επειδή απευθυνόταν μόνο σε όσους είχαν εκείνο το κοινό τέλος, την αυτοχειρία; Μήπως επειδή μετά από αυτή τη διαμονή κάποιιοι θα ξαναβρίσκονταν στον τόπο όπου οδηγούσαν την Έντα τώρα; Ή επειδή δεν θα τα κατάφερναν όλοι;

Θυμόταν κάθε αποχαιρετισμό. Όλες τις φίλες και τους φίλους της, μα ειδικά την Ανιούσκα. Την θαύμαζε την Ανιού-

σκια,⁸ και για τον τρόπο που έζησε και για τον τρόπο που τελείωσε. Έκαναν πολλή παρέα οι δυο τους στο Σανατόριο. Έμεναν σε διπλανά δωμάτια. Μαζί στο φαγητό, μαζί σε όλες τις δραστηριότητες, έλεγαν τα μυστικά τους η μια στην άλλη. Όταν της επαναλάμβανε «Δεν ήρθαμε τάχα στον κόσμο μόνο και μόνο για να μισούμε ο ένας τον άλλο και για να βασανίζουμε τους εαυτούς μας;» τόσο emphaticά, τόσο σίγουρα, ένιωθε πως παρ' όλη τη συμπάθεια υπήρχε και κάτι που τις χώριζε. Η Έντα βέβαια είχε κατηγορηθεί για μισάνθρωπος. Από κάποιους που ποτέ δεν την κατάλαβαν. Αλλά έτσι ήταν. Όταν είσαι η Έντα, είσαι ανοιχτή σε κάθε ερμηνεία. Αξιομίσητοι όλοι, και άντρες και γυναίκες. Την Ανιούσκα όμως την αγαπούσε. Αν και η φίλη της είχε ένα κουσούρι. Νόμιζε πως ήταν η καλύτερη.

Όταν η Ανιούσκα έφυγε, η Έντα διάβαζε και ξαναδιάβαζε την ιστορία της.

«... Όχι δεν θα σου επιτρέψω να με βασανίζεις», διελογίσθη διευθυνομένη προς την αποβάθραν εκ του μέρους της γραμμής... .. «Θεέ μου! Θεέ μου! πού να κρυφθώ, πού να εξαφανισθώ;...» Και προχώρει επί μάλλον και μάλλον. Εσταμάτησε δε μόνον όταν έφθασεν εις μίαν εσχατιάν του λιθοστρώτου. Τραίνον τι κατάφορτον από εμπορεύματα εισήρχετο εις τον σταθμόν... Η Άννα ενόμισεν ότι ευρίσκετο εντός τραίνου εν κινήσει. Εξαίφνης ανεμνήσθη τον καταπλακωθέντα

⁸ Η Άννα Καρένινα, από το ομώνυμο μυθιστόρημα του Λέοντος Τολστόι.

μουζίκον την ημέραν καθ' ην είχεν ίδει τον Βρόνσκυ διά πρώ-
την φοράν, και κατενόησε τι της υπελείπετο να πράξη... Κα-
τήλθε με βήμα ελαφρόν και ταχύ τας βαθμίδας, αι οποίαι έ-
φερον προς την γραμμήν και εσταμάτησε εγγίτατα της αμα-
ξοστοιχίας, η οποία παρήλανθεν ενώπιόν της... Παρατήρει τα
κάτωθεν των αμαξών, τα περικόχλια, τας αλύσεις και τους
μεγάλους εκ χυτοσιδήρου τροχούς του πρώτου βαγονίου, το
οποίον διωλίσθαιεν ενώπιόν της, προσπαθούσα να υπολογί-
ση διά του βλέμματος το μεταξύ των τροχών του πρώτου και
του δευτέρου διάκενου και να καθορίση την στιγμήν καθ' ην
το κενόν τούτο θα ευρίσκετο ακριβώς απέναντί της.

«... Εκεί κάτω», διελογίσθη η Άννα, παρατηρούσα την
μειμιγμένην μετ' ελαίου άμμιον ήτις εκάλυπτε τας τραβέρ-
σας, «εκεί κάτω δεξιά εις το μέσον, εις το χώρισμα των τρο-
χών... και θα τον τιμωρήσω και θ' απελευθερωθώ όλων και
εμαντής...»

Έκαμε το σημείον του σταυρού. Το οικείον της αυτό κίνη-
μα ανεκάλεσεν εις την ψυχήν της παντός είδους αναμνήσεις
της νεότητός της και της παιδικής της ηλικίας, και η ζωή,
διά μίαν στιγμήν, παρουσιάσθη ενώπιόν της με όλην την α-
κτινοβολίαν των απολαύσεων του παρελθόντος... Παρατήρει
τους τροχούς της πλησιαζούσης αμάξης, και, καθ' ην ακρι-
βώς στιγμήν το κενόν διάστημα, το οποίον επωφθαλμία,
παρουσιάσθη εμπρός της, η Άννα ώρμησεν υπό το βαγόνι με
τας χείρας προτεταμένας, και, με κίνημα εύστροφον, ως να
ήθελε ν' ανεγερθή, κατέπεσεν εις τα γόνατα.

Την ιδίαν στιγμήν, η πράξις την οποίαν εξετέλει την ε-
πλήρωσε εκ φροίκης.

Πού είμαι; Τι έκαμα;... Διατί;...

Ηθέλησε ν' ανεγερθή, ν' αποσυρθή εκείθεν, αλλά κάτι το πελώριον, κάτι το αμειλικτον, έπληξε την κεφαλήν αυτής και την παρέσυρεν από των ώμων... Συνησθάνθη ότι δεν υπήρχεν πλέον τρόπος ν' αντιπαλαίση και ανεφώνησε:

«Κύριε, συγχώρησόν με!»

Και το φως, υπό το οποίον η Άννα είχε αναγνώσει την βίβλον την γεμάτην από βασάνους, από ψεύδη, από θλίψιν και δυστυχίαν, ανέλαμψε δι' εκλάμψεως μεγαλητέρας ή άλλοτε, εφώτισε δι' αυτήν παν ότι πρότερον ευρίσκετο εντός του σκοτός, είτα δε εσπινθηροβόλησεν, ωχρίασε και απεσβέσθη διά παντός.⁹

Έτσι: Θέλω να ξέρω τα πάντα, αλλά να κρατήσω τον εαυτό μου αμόλυντο, δηλαδή ανέγγιχτο από την ατίμωση. Πόσο συμφωνούσε η Έντα. Εάν δεν είχε τον δικό της Νονό, θα ήθελε να είχε τον Νονό της Ανιούσκας.

Από άντρες ξεχώριζε τον Χιθ,¹⁰ ο οποίος έφυγε επίσης πριν από εκείνην. Ολιγόλογος, ευγενής, αποσυρμένος, έμοιαζε σαν να σφίγγει έναν κόμπο στην καρδιά. Κόμπο στην καρδιά; Πώς μπορεί η καρδιά να έχει κόμπο; Μόνο εάν ήταν ευλύγιστη – σαν λάστιχο, ας πούμε. Αλλά η καρδιά είναι ένας μυς. Θεωρητικά, κάποιος θα μπορούσε να πάρει

⁹ Λέοντος Τολστόη Άννα Καρένιν, μετάφραση Ηλίας Ι. Οικονομόπουλος, Εκδόσεις Φέξη, 1922.

¹⁰ Χίθκλιφ: χαρακτήρας από τα Ανεμοδαρμένα ύψη της Έμιλυ Μπροντέ.

μια καρδιά, να την τυλίξει και να δημιουργήσει έναν κόμπο. Αυτό ωστόσο θα απαιτούσε η καρδιά να είναι έξω από το σώμα. Κάτι δύσκολο, αλλά όχι ακατόρθωτο.

Τους είχαν ενημερώσει ότι η παραμονή τους στο Σανατόριο θα ήταν προσωρινή. Κάποια στιγμή θα μεταφέρονταν στη «μόνιμη κατοικία», για την οποία το προσωπικό δεν έδινε καμία άλλη πληροφορία. Όλοι ήξεραν πως βρίσκονταν στο Σανατόριο γιατί υπήρχε αυτό το κοινό στοιχείο, το εκούσιο τέλος τους. Οι πάντες εκεί είχαν αυτοκτονήσει. Αυτό το τέλος τούς είχε δώσει ο Νονός τους. Εάν δεν συνέβαινε αυτό, θα βρίσκονταν ήδη εκεί, στη «μόνιμη κατοικία» για την οποία κυκλοφορούσε η φήμη ότι ονομαζόταν Πανσιόν.

Υπήρχε μια ομάδα που δεν είχε προλάβει να γνωρίσει καλά. Είχε ακούσει βέβαια πολλά γι' αυτούς – είχαν τον ίδιο Νονό: Βρούτος, Κάσιος, Κλεοπάτρα, Μάρκος Αντώνιος, Γονερίλη, Ιουλιέτα, Λαΐδη Μακμπέθ, Οφηλία, Οθέλλος, Πορκία. Όλοι αυτόχειρες. Όπως κι εκείνη. Μυθική η ομάδα στο Νοσοκομείο. Ειδικά η Κλεοπάτρα. Έμπαινε σ' έναν χώρο, με το κολ στα μάτια, ευθυτενής, κι όλοι την κοίταζαν. Όλοι, εκτός απ' τον Μάρκο Αντώνιο.

Κάποια στιγμή ήρθε η σειρά της Έντας να φύγει. Την ειδοποίησαν πως το αυτοκίνητο είχε φτάσει. Ο σοφέρ περίμενε, όλος επισημότητα, γάντια, στολή, καπέλο. Έβριξε μια ματιά στο έμβλημα του Σανατορίου. Ένα τρίγωνο Σιερπίνσκι. Δηλαδή μια δομή φράκταλ σταθερού σημείου, εντός των ορίων ενός ισόπλευρου τριγώνου το οποίο διαιρείται αναδρομικά σε μικρότερα ισόπλευρα τρίγωνα.

Ποτέ δεν είχε καταλάβει γιατί το συγκεκριμένο σχήμα είχε επιλεγεί ως έμβλημα. Όταν ρώτησε, της είπαν ότι υπήρχε στα πατώματα εκκλησιών της Ρώμης από τον 11ο αιώνα. Τα ψηφιδωτά αυτά τα λέγανε opus alexandrinum, και ήταν κομμάτια πέτρας διαφορετικών σχημάτων που κόβονταν στο επιθυμητό σχήμα. Από την πρώτη στιγμή η Έντα ζωγράφιζε παραλλαγές του.

Το θεωρούσε πολύ θλιμμένο σχήμα. Η Έντα αγκάλιαζε τη θλίψη. Η θλίψη είναι ένα γάντι πάνω στην καρδιά. Η θλίψη είναι η εικόνα ενός γαντιού πάνω στην καρδιά.

Πόσο διάστημα κάθισε στο Σανατόριο; Ο χρόνος ήταν κάτι που δεν μπορούσε να υπολογίσει. Από την εμπειρία της είχε αρκετούς τρόπους για υπολογισμό, ωστόσο το διάστημα που πέρασε εκεί δεν υπάκουε σε κανέναν. Κάποιος της σφύριξε ότι εκεί που θα πάει όταν θα φύγει υπάρχει ένας τύπος ονόματι Μερσώ¹¹ που ξέρει κάποια πράγματα παραπάνω για το θέμα. Λόγω του Νονού του μάλλον.

Δεν είχε πολλά κοινά με τους συγκατοίκους της. Πέραν

¹¹ Μερσώ: ο ήρωας του μυθιστορήματος *Ο ξένος* του Αλμπέρ Καμύ.

του προφανούς, πως όλοι ήταν αυτόχειρες. Βέβαια, το ίδιο το τέλος τους συνιστούσε ένα πολύ σημαντικό γεγονός για τον κάθε χαρακτήρα, αλλά ο τρόπος που είχε φτάσει ο καθένας ως εκεί, η πορεία του, ακόμα και η ίδια η επιλογή της μεθόδου, ήταν τόσο διαφορετικά, που δεν μπορούσε να κάνει κάποια ταύτιση.

Το άλλο που την απασχολούσε ήταν ο στόχος της θεραπείας στην οποία υποβαλλόταν. Κανείς δεν της εξηγούσε. Έπρεπε να αποβάλλει κάτι, έπρεπε να ενισχυθεί με κάτι, έπρεπε να ξεχάσει κάτι; Η ουσία είναι πως ό,τι και να 'ταν αυτό, η Έντα ίδια μπήκε, ίδια βγήκε. Έτσι λειτούργησε το σανατόριο σ' εκείνην. Το είχε ακούσει κι από κάποιους –λίγους είναι η αλήθεια– «ασθενείς», αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο, που γνώρισε εκεί. Στους περισσότερους ωστόσο παρατήρησε πολύ μεγάλες διαφορές, κι έτσι σκέφτηκε πως η όποια θεραπεία υφίσταται ο κάθε «ασθενής» στο Σανατόριο εξαρτιόταν κυρίως από τον χαρακτήρα του. Είδε χαρακτήρες δυνατούς να γίνονται σχεδόν μωρά, είδε προσωπικότητες να φθίνουν, είδε ανθρώπους μικρούς να αποκτούν όγκο, είδε τύπους ασταθείς να δημιουργούν άξονα. Το πιο ενδιαφέρον όμως με αυτές τις αλλαγές ήταν ότι δεν επιδρούσαν τόσο στο κουκούτσι, στο κέντρο θα λέγαμε του εκάστοτε χαρακτήρα, αλλά στον τρόπο με τον οποίο έφερε τον εαυτό του. Σαν κάποιος να έπαιρνε ένα δευτερεύον πρόσωπο μιας τεράστιας ελαιογραφίας και να το ανύψωνε σε πρωταγωνιστή.

Την τελευταία μέρα κάποιος της είπε: «Πρόσεχε, κορίτσι μου, ζούμε σ' έναν μαυραγορίτικο τόπο. Στην κατάλλη-

λη τιμή πωλούνται και αγοράζονται τα πάντα, ακόμα κι η αγάπη».

Από το ηχητικό σύστημα του αυτοκινήτου ακουγόταν ένα κομμάτι όπερας. Ζωρζ Μπιζέ, *Οι αλιείς μαργαριταριών*. Το ήξερε, το είχε σε πλάκα φωνογράφου στο σπίτι. Ήταν κάπως μελό για τα γούστα της. Θα προτιμούσε Βάγκνερ. Καθώς το όχημα ανέβαινε τις στροφές, μάζεψε τη γροθιά της αφήνοντας ένα πολύ μικρό κενό ανάμεσα στα δάχτυλα, την έφερε στο δεξί της μάτι και κλείνοντας το αριστερό στράφηκε προς το παράθυρο. Κρατούσε τη γροθιά στην ίδια θέση, έτσι που η εικόνα ήταν ένα συνεχές ξετύλιγμα του τοπίου. Ένα ξετύλιγμα που σάρωνε δέντρα, θάμνους, κοτρόνες, πεταμένα χαρτιά, πού και πού κάποιους οδοδείκτες, μια μικρή λιμνούλα, ενώ ταυτόχρονα ο κάμπος είχε μια κλίση προς τα πάνω. Η όπερα ακουγόταν διακριτικά, δημιουργώντας μια πολύ ιδιαίτερη συνθήκη, τόσο έντονη συναισθηματικά, που η Έντα ανατρίχιασε σύγκορμη. Για μια στιγμή αναρωτήθηκε πώς συμβαίνει αυτή η συναισθηματική ανύψωση, αφού το συγκεκριμένο μουσικό κομμάτι δεν ήταν από τα αγαπημένα της, και από την άλλη συγχρόνως δεν αντίκριζε κάτι το συνταρακτικό αλλά μια εικόνα λίγο πολύ αναμενόμενη. Η διαφορά ήταν πως με το τρικ της γροθιάς την έχει φέρει σε μια μίνιμαλ εκδοχή. Πώς ήταν δυνατόν αυτή η οπτική ευρεσιτεχνία να της δημιουργούσε τέτοια ακραία συναισθηματική ένταση; Απέσυρε τη λογική και αποδέχθηκε την εμπειρία. Ανατρίχιασε ακόμα πιο έντονα.

Όταν τέλειωσε το κομμάτι, κοίταξε πίσω, τον δρόμο που άφηνε το αυτοκίνητο. Ο ήλιος έριχνε μακρόστενη τη σκιά του οχήματος. Σκέφτηκε τη δική της σκιά. Μα είχε σκιά; Φυσικά. Ζούσε με τη σκιά της, δεν την άφηνε όμως να μπαίνει μέσα της, γιατί τις λίγες φορές που της το είχε επιτρέψει είχε πονέσει πολύ άσχημα. Οριακά άσχημα. Κάτι που δεν μπορεί να καταλάβει κανείς αν δεν είναι συνένοχος στο υπονοούμενο.

Αναγνωρίζουμε τη ζωή μας μέσα από τη μνήμη, δηλαδή μέσα απ' ό,τι πιο αναξιόπιστο. Και εκείνη μνήμη κανονική δεν είχε. Τα επιλεγμένα θραύσματα, αυτά τα παραποιημένα κομμάτια που συνδυαζόμενα διαμορφώνουν το ιστορικό του καθενός, ήταν για εκείνη ένας θολός τόπος. Υπήρχαν μόνο συγκεκριμένες φράσεις. Οι ίδιες πάντοτε φράσεις. Μετρημένες. Εις τους αιώνες των αιώνων. Κι όμως αυτές οι κουβέντες, αυτή η πενιχρή συλλογή που διέθετε, ήταν πανίσχυρες. Ήταν το δικό της παρελθόν. Η ίδια ιστορία ξανά και ξανά. Το αναπόδραστο παρελθόν που μόλυνε αδιάκοπα το παρόν. Να η μνήμη της. Η ανασύσταση ενός παρελθόντος μέσω κάποιων συγκεκριμένων φράσεων και υπονοουμένων. Έτσι «θυμόταν» πράγματα από τη ζωή της, ειδικά τα παιδικά της χρόνια. Όμως πάντοτε ήξερε ότι δεν θα έπρεπε να την πει πουθενά. Ειδικά στους ενήλικες. Θα τους έκανε να το βάλουν στα πόδια από τον τρόπο.

Η ανάβαση συνεχίστηκε. Υπήρχε κάτι σαν ηλεκτρισμός στην ατμόσφαιρα, όχι μεταφορικά, αλλά ουσιαστικά. Κάποιοι ήχοι που ακούγονταν σαν ηλεκτρικοί – αναχρονισμένα ηλεκτρικοί θα έλεγε κανείς. Σαν δυο πόλοι να συνάπτο-

ταν και να απομακρύνονταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Τώρα ακουγόταν ένας γνωστός τραγουδιστής. Η φωνή του θύμιζε λάβαρο του εμφυλίου πολέμου της Αμερικής. Διάστικτη από πυρά, με ξέφτια στις άκρες που ανέμιζαν. Ήταν μια φωνή που είχε περάσει από πόλεμο. Μια φωνή που είχε πολεμήσει γενναία μέχρι το τέλος.

Ξάφνου μια αδέσποτη σκέψη: Μια νοσηλεύτρια, με την οποία τα λέγανε πού και πού, είχε ένα αγοράκι το οποίο στα έντεκα άρχισε να βρέχει πάλι το κρεβάτι του και να πιπιλάει το δάχτυλό του. Το παρακολουθούσαν πολύ καιρό. Κανείς δεν μπορούσε να βοηθήσει. Ο γιατρός τής είπε πως υπήρχε ένα τραύμα που δεν το είχαν πάρει χαμπάρι.

«Και δεν το ξέχασε με τον καιρό;» είχε ρωτήσει αφελλώς η μητέρα.

«Τα παιδιά δεν ξεχνάνε τα τραύματα».

Κανείς δεν ξεχνάει τα τραύματα.